

AALBORG STIFT

Bispeembedet

Dok.nr.: 91482/13

JLL

Dato: 13. september 2013

Ministeriet for Ligestilling og Kirke
Frederiksholms Kanal 21
Postboks 2123
1015 København K

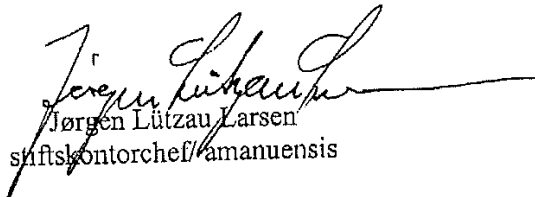
Via e-post.

Ministeriet for Ligestilling og Kirke har ved brev, dateret 2. juli 2013 (dok. nr. 65500/13) fremsendt høring vedrørende Rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen med høringsfrist til den 16. september 2013.

Biskoppen har gennemgået rapporten og har ikke bemærkninger hertil.

Med venlig hilsen

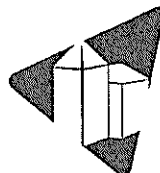
p. b. v.

Jørgen Lützu Larsen
stiftskontorchef/amanuensis

Kopi:

Øvrige Stifter (e-post).

Lolland-Falsters Stift
Ex contemplatione innovatio

Ministeriet for Ligestilling og Kirke

Bispeembedet

Dato 16. september
2013
Dok.nr.: 92005/13
Ref HNN

**Svar på ministeriets brev af 2. juli 2013 -høring vedrørende rapport fra
arbejdsgruppen om gravmindeordningen, dok. Nr. 65500/13**

Det meddeles herved, at biskoppen ikke har bemærkninger til rapporten.

Med venlig hilsen

e. b.

Henrik N. Nielsen
Souschef

Kopi: Øvrige stifter

ÅRHUS STIFT

DALGAS AVENUE 46
8000 AARHUS C

Telefon 86 14 51 00
www.aarhus.stift.dk
E-mail: kmaar@km.dk

Ministeriet for Ligestilling og Kirke

Den 16. september 2013
Dokument nr.: 89283/13
Sagsbeh.: JMM/adj

(km@km.dk)

Høring om rapport fra arbejdsgruppen om serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen

Biskoppen og stiftsøvrigheden har modtaget ovennævnte rapport til eventuelle bemærkninger.

Høringsparterne kan tilslutte sig høringssvaret fra Foreningen for Kirkegårdskultur, idet man særligt kan tilslutte sig bemærkningerne om at tidstypiske gravminder også fremadrettet bør bevares på den enkelte kirkegård og ikke blot i provstiet, da den enkelte kirkegård udgør en del af kulturhistorien i sognet og ikke i provstiet.

Med venlig hilsen

Jette Madsen
Stiftskontorchef

Kopi sendt til: Alle stifter

VIBORG STIFTSØVRIGHED

Viborg, den 19. september 2013
Løbenr. 94060/13
DP

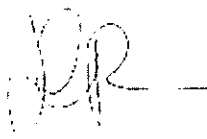
Ministeriet for Ligestilling og Kirke

Høringsvar vedrørende Rapport fra arbejdsgruppen om serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen

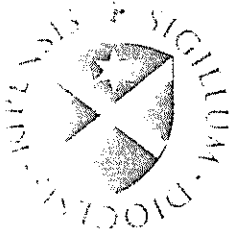
Ovennævnte rapport har været i høring med frist til at komme med bemærkninger senest den 16. september 2013.

For god ordens skyld skal blot oplyses, at rapporten ikke giver anledning til bemærkninger.

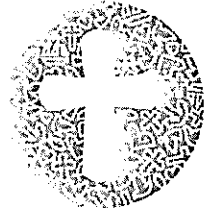
Med venlig hilsen

Dorthe Pinnerup
Juridisk specialkonsulent

RIBESTIFT
KIRKEVEJ 10
8000 RIBE
Tlf. 75 51 10 10

Ministeriet for Ligestilling og Kirke

Sag.nr.: 13/4077
Løbenr.: 92359/13
Sagsbeh.: KFJ

Ribe, den 16-09-2013

Høringssvar – Rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen

Ministeriet har den 2. juli 2013 fremsendt ovennævnte rapport til Ribe Stift.

Stiftet har gennemgået rapporten med bilag og kan på den baggrund oplyse,

- at de foreslåede ændringer til registreringskriterier ikke giver anledning til bemærkninger,
- at stiftet kan støtte forslaget om, at det skal være muligt foretage en afregistrering af registrerede gravminder, og
- at stiftet har noteret sig forslaget om overflytning af kompetence til biskoppen.

Rapporten og dens bilag ses ikke at indeholde oplysninger/estimer over de økonomiske konsekvenser af de foreslåede ændringer, herunder omkostningerne for folkekirken/kirkekasserne ved en omlægning af registreringen fra kartotekskort til edb-registrering med udlægning på Kulturstyrelsens database Fund og Fortidsminder.

Med venlig hilsen

Kirstine Frank Jensen
Stiftsfuldmægtig

Den 16. september 2013
Dok.nr. 92378/13

Ministeriet for Ligestilling og Kirke

Høring om gravminderegistreringsordningen
dok. nr. 65500/13

Det skal herved meddeles, at der ikke fra Helsingør Stift er bemærkninger til Rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen.

Med venlig hilsen

Thorkil Bo Jørgensen
stiftsfuldmægtig

Den 16. september 2013
Dok.nr. 92378/13

Ministeriet for Ligestilling og Kirke

Høring om gravminderegistreringsordningen
dok. nr. 65500/13

Det skal herved meddeles, at der ikke fra Helsingør Stift er bemærkninger til Rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen.

Med venlig hilsen

Thorkil Bo Jørgensen
stiftsfuldmægtig

**Referat for: Holstebro Provstiudvalg
PU møde 12. august 2013. Kl. 14.00
Mødested: Provstiudvalgets mødelokale, Sognehuset, Holstebro**

Mødepunkt	Beslutning
<p>14 950 / Høring vedr. rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen <i>Sag: Høring vedr. rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen (950)</i></p> <p><u>Høring vedr. rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen</u> Høring vedrørende rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen. Høringsfrist d. 16-09-2013. Bilag</p>	<p>Provstiudvalget har ingen bemærkninger.</p>

Eva Stilov

Fra: Skælskør Provsti
Sendt: 10. september 2013 10:34
Til: Kirkeministeriet
Cc: Roskilde Stift; Slagelse Provsti
Emne: (hast) Høring vedr. gravminderegistreringen

Til Ministeriet for Ligestilling og Kirke.

Skælskør provstiudvalg har behandlet Rapport fra arbejdsgruppen vedr. serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen af juni 2013.

Provstiudvalget mener, at udgiften til "kulturværdier" (side 4) vedrører hele samfundet, og ikke kun medlemmer af folkekirken.

Derfor bør udgiften ikke udelukkende pålægges folkekirkemedlemmer via kirkeskatten.

Provstiudvalget tilslutter sig, at registrerede gravminder kan afregistreres (side 6, pkt. 3).

Endelig mener provstiudvalget, at der ikke er brug for et serviceeftersyn hver 10. år, men kun når der er behov (side 6, pkt. 4).

Skælskør provstiudvalg, den 10. september 2013

Venlig hilsen
Ernst Otto Diderichsen, provst

Referat for: Skads Provstiudvalg
PU møde 19. august 2013. Kl. 8.10
Mødested: Skovvej 2

Afbud fra Ruth Fogh

Hans Jeppe Andersen forlod mødet kl. 9.45 og deltog ikke i behandlingen af punterne 2-11

Mødepunkt

Beslutning

- 7 **Høring vedr. rapport om eftersyn af gravminderegistreringen**
Sag: Høring - vedr. gravminderegistreringen (402)
Et udarbejdet serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen har udmøntet sig i en række anbefalinger til ændringer i den nuværende registrering. I vedlagte konklusionsrapport fremgår 12 anbefalinger som arbejdsgruppen har udarbejdet og sendt til høring i bl.a. provstiudvalgene

Høring - vedr. gravminderegistreringen

Rapportkonklusion - gravmindereg.0001

Høring - Rapport vedr gravminderegistreringsordningen

Høring - gravminderegistrering (høringsliste)

Drøftes

INDSTILLING

PU kan tilslutte sig forslaget

Næste møde i Provstiudvalget er mandag den 9. september 2013.

Marjun Egholm

Fra: Anne-Katrine Ladefoged <akladefoged@live.dk>
Sendt: 16. september 2013 10:52
Til: Kirkeministeriet
Emne: (hast) Høringssvar - vedr. registrering af gravminder

Fra Malling Menighedsråd - Høringssvar til høringsrapport vedr. registrering af gravminder

Malling Menighedsråd finder det tidssvarende og hensigtsmæssigt, at høringsrapporten lægger op til en digitalisering af gravminderegistreringer.

Malling Menighedsråd finder det tidssvarende og hensigtsmæssigt, at høringsrapporten lægger op til, at en sagkyndigs fysisk besigtigelse af gravminder kun skal finde sted efter behov.

Malling Menighedsråd udtrykker bekymring ved, at høringsrapporten vedr. registrering af gravminder lægger op til, at ellers særskilte kirkegårde i et provsti fremover vil være at betragte som en samlet geografisk provstienhed, da denne tilgang kan udmønte en praksis for såvel registrering som afregistrering, der ikke i tilstrækkelig grad tager lokale kulturhistoriske hensyn på den enkelte kirkegård

Malling Menighedsråd udtrykker bekymring ved, at der i udkast til ny formulering af lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, jf. lovbekendtgørelse nr. 77 af 2. februar 2009 er sket en ændring af ordlyd, således at formuleringen i §21 om, at registreringen finder sted "*særskilt for hver kirkegård*" i det nye udkast er ændret til at hedde "*på provstiets kirkegårde*". Samme formulering går igen i udkastet til §22a.

Malling Menighedsråd udtrykker bekymring i forhold til, at ovennævnte formulering kan udmønte en praksis for såvel registrering som afregistrering, der ikke i tilstrækkelig grad tager lokale kulturhistoriske hensyn på den enkelte kirkegård.

Malling Menighedsråd udtrykker bekymring i forhold til formuleringen i udkast til vejledning om registrering af gravminder m.v. om, at "*hvis det vurderes, at et gravminde bør registreres, og der allerede findes et tilsvarende registreret gravminde på den samme eller anden kirkegård i provstiet, kan det efter en konkret vurdering overvejes, hvorvidt det registrerede gravminde bør afregistreres. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis det registrerede gravminde vurderes at være væsentlig mindre bevaringsværdigt end det, der nu ønskes registreret.*", da denne formulering kan udmønte sig i en praksis for såvel registrering som afregistrering, der ikke i tilstrækkelig grad tager lokale kulturhistoriske hensyn på den enkelte kirkegård.

Malling Menighedsråd udtrykker bekymring i forhold til formuleringen i udkast til vejledning om registrering af gravminder m.v. om, at "*når et gravminde ikke længere skønnes at udgøre en pryd for den pågældende kirkegård, og det ud fra en samlet vurdering ikke længere repræsenterer en kulturhistorisk værdi kan det afregistreres*", da ordet 'pryd' er et subjektivt ladet begreb, der ikke i tilstrækkelig grad er defineret over for et til enhver tid siddende menighedsråd.

Malling Menighedsråd udtrykker bekymring i forhold til, formuleringen i udkast til vejledning om registrering af gravminder m.v. om, at "*hvis det inden for provstiet vurderes, at der ved brug af de tidligere gældende retningslinjer er fortaget registrering af flere gravminder indenfor et udvælgelseskriterium, og at man som følge heraf ønsker at nedbringe antallet af registrerede gravminder indenfor dette kriterium ved afregistrering. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis det skønnes, at der er tale om en overrepræsentation*", idet det ikke er klart, hvorvidt der overgår beføjelser fra menighedsråd til provsti i forbindelse med registrering og afregistrering af gravminder. Malling Menighedsråd anmoder derfor om en uddybning

heraf.

Malling Menighedsråd opfordrer derudover til, at registrering og afregistrering af gravminder vil finde sted på en så ubureaukratisk og administrativ tilgængelig vis som muligt.

Med venlig hilsen og på vegne af menighedsrådet

Anne-Katrine Ladefoged
menigt medlem af Malling Menighedsråd
Fløjstrupvej 177
8330 Beder

Aabenraa den 5. september 2013

Bemærkninger til Rapport fra Arbejdsgruppen vedr. Serviceeftersyn af Gravminderegistreringsordningen

Aabenraa Menighedsråd har følgende bemærkninger til ovennævnte rapport.

Ved den foreslåede nyordning er tilsigtet en forenkling af proceduren for kirkegårdsregistreringen, herunder inddragelse af ny teknologi. Som hovedpunkter i nyordningen fremstår ønsker om

- at kriterierne for registrering reduceres og strammes,
- at registreringen på den enkelte kirkegård foretages med hensyntagen til bestanden af mindesmærker på samtlige kirkegårde i provstiet,
- at afregistrering muliggøres,
- at registreringsproceduren moderniseres,
- at der overvejes digital formidling af kirkegårdenes kulturarv,
- at nye retningslinjer underkastes et serviceeftersyn efter 10 år.

Som medvirkende motiv bag forslaget fremstår bl.a. ønske om at begrænse de økonomiske konsekvenser ved registreringen og det voksende pladsoverskud på landets kirkegårde.

Ud fra sine lokale erfaringer finder kirkegårdsudvalget for Aabenraa kirkegård, at en lovændring som den foreslåede rummer forbedringer, således bortfald af 100 år som bevaringskriterium, præcisering af forskellige vedligeholdelsesniveauer for registrerede gravminder, inddragelse af lokalarkiverne i sikringen af kirkegårdenes kulturarv, indførelse af digital registreringsprocedure, og formidling af registrerede gravminder via en landsdækkende database.

Samtidig må vi dog påpege alvorlige betænkeligheder:

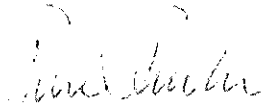
1. Udvælgelse af gravminder til bevaring fortrinsvis på provstiniveau kan indebære en trussel mod bevaringen af den enkelte kirkegård som lokalt kulturhistorisk miljø. Sidstnævntes betydning for det enkelte lokalsamfund kan ikke overvurderes og må fastholdes som overordnet mål for hele gravmindebevaringen.

2. Registreringen skal efter vor opfattelse som mål have sikringen af en lokal kulturarv om det enkelte sogns mænd og kvinder og deres gravminder. Vi advarer derfor mod at udelade "gravminder typiske for kirkegården", og "gravminder med lokalthistoriske navne" fra kriterierne og mod stærkt svækket hensyntagen til gravminder over lokalt fortjenstfulde mænd og kvinder. Yderligere må nævnes, at de foreslåede nye formuleringer i vejledningens pkt. 4.4 vedr. bevaring af minder om fortjenstfulde mænd og kvinder generelt og personer med særlig betydning for den

tysksindede befolkning i de sønderjyske landsdele specielt kan føre til nogen skævhed i bevaringen.

Sammenfattende finder vi, at de foreslåede forslag rummer tiltrængte reformer og dermed forbedringer. Dog kun under den forudsætning, at det foreliggende forslag ændres, så hensyntagen til kirkegårdene som udtryk for en vigtig del af kulturarven i de enkelte lokale sognesamfund fremstår som overordnet målsætning.

Med venlig hilsen

Tine Fricke
Administrationschef

Dir. tlf. 73 31 41 02

Mobil 51 51 85 54

tif@km.dk

Blovstrød Menighedsråd
Kærvej 20
3450 Allerød

Blovstrød, den 1. september 2013

Til km@km.dk

**Rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen.
Høringssvar.**

Menighedsrådet kan med følgende kommentarer tilslutte sig arbejdsgruppens konklusioner.

Blovstrød kirkegård er en lille kirkegård, hvor der fra Hillerød Egnsmuseums side i 2004 i henhold til gældende betingelser blev udpeget ikke mindre end 61 bevaringsværdige gravminder. Selv om de i stor udstrækning er flyttet sammen i nogle lapidarier, er de meget dominerende og vedligeholdelseskrævende.

Derfor findes den foreslåede opstramning af udvælgelseskriterierne hensigtsmæssig, ligesom det er særdeles væsentligt, at der på kvalificeret måde kan foregå en afregistrering.

Der skal dog tilføjes et par bemærkninger:

På Blovstrød kirkegård findes et par gravsteder, der har speciel historisk interesse, idet de rummer flygtninge fra maj 1945. Gravstedet vækker stor interesse hos besøgende på kirkegården og bør vel have tilsvarende bevågenhed, hvor de måtte findes andre steder. Der savnes derfor i udkastets punkt 3. en bemærkning om den slags specielle gravminder, f.eks. i linie 4: " – kunstneriske, kulturhistoriske, *historiske* eller andre grunde –".

Blandt de tidligere udpegede gravminder på Blovstrød kirkegård findes en del fra familiegravsteder, hvor de afdøde ikke havde hjemsted i sognet. Det bør vel være et kriterium for udvælgelsen, at gravmindet er relateret til et sognebarn. Der savnes en bemærkning herom i udkastet til vejledningen.

Med venlig hilsen

Lars Lund

Menighedsrådsformand

Til Ministeriet for Ligestilling og Kirke

Silkeborg 15. september 2013

Frederiksholms Kanal 21

1220 København K

Høringssvar fra Foreningen for Kirkegårdskultur om rapport vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen

Spørgsmålet om bevaring af gravminder er ligesom spørgsmålet om evt. nedlæggelse af kirkegårde et følsomt emne. Vores erfaring i Foreningen for Kirkegårdskultur er, at emnet optager mange menighedsråd og kirkegårdsbestyrelser. Spørgsmålet har ofte stor lokal bevågenhed. De mange lapidarier, som findes ikke mindst på de mindre kirkegårde med god plads, vidner om et stærkt ønske om at bevare den lokale historie, materialiseret i gravstenene. Man vil gerne værne om kirkegården som sognets erindringskort. I takt med de samfundsmæssige ændringer og ændringer i begravelsesform og kortere perioder for gravsteder i brug er dette erindringsaspekt på kirkegården under pres. De mange lapidarier og det store antal bevarede gravminder rummer en række problemer, som må formodes også at ligge bag ministeriets udarbejdelse af dette eftersyn og dertil følgende anbefalinger. Det kan være såvel æstetiske som økonomiske problemer. Et større lapidarium på en kirkegård er ofte vanskelig placerbar under hensynstagen til kirkegårdens helhed. Desuden er der et økonomisk aspekt forbundet med pleje og vedligehold af de gamle gravsten og de gravstedsområder, hvor de står.

Foreningen for Kirkegårdskultur finder imidlertid, at udvalgets anbefalinger i alt for høj grad gør op med den beskyttelse af kulturarven, som ligger i den nuværende lovgivning fra 1986 og den dertil hørende *Vejledningen om registrering af gravminder* fra 1987. Der er gode grunde til at se lovgivningen efter i sømmene, men rapportens anbefalinger er problematiske, fordi de ikke tager tilstrækkelig hensyn til kulturarven og slet ikke ser de bevaringsværdige gravminder i lyset af den eksisterende kirkegårdskultur og den folkelige forståelse af kirkegården som et erindringskort.

I Foreningen for Kirkegårdskultur er vi enige med udvalgets anbefaling i, at gravminder, der er mere end 100 år gamle ikke nødvendigvis bør anses som bevaringsværdige. Her kan "bør" udskiftes med "kan". Men derimod kan vi ikke anbefale, at man ændrer de øvrige udvælgelseskriterier. Her bør det fastholdes, at man

"bør" og ikke, at man "kan". I en tid, hvor vi i kirken er meget optaget af økonomi og drift, er vi i Foreningen for Kirkegårdskultur bekymret for, at kulturhensynet bliver for lavt prioriteret.

Forslaget om, at man på den enkelte kirkegård ikke længere skal bevare et tidstypisk monument fra hver periode, blot det sker i provstiet, er vi imod. Det er vi, fordi man med bevarelsen af de tidstypiske gravsten typisk værner om menigmands gravminde, der udgør en både stor og overordentlig varieret del af dansk kirkegårdskultur. Såfremt man opbløder dette bevaringskriterium, udhules værnet af de brede, folkelige kulturfrembringelser og dermed kendskabet til de måder, almindelige mennesker har fundet og finder sig til rette inden for de traditioner, der konstituerer kirkegårdskulturen.

Vi er i Foreningen for Kirkegårdskultur også imod at hæve udvælgelsen til provstiniveau. Provstiet er ganske vist i dag den enhed, som i høj grad er med til at skabe samarbejde sognene imellem, men provstiet kan ikke bruges i denne sammenhæng. Det er som om udvalget alene ser bevarelsen af gravminder som noget, vi gør af hensyn til de professionelle – som jo nok kan finde ud af at opsøge nabosognet, hvis det er dér, den eller hin interessante gravsten står. Men gravminder har en meget bredere målgruppe end de professionelle – nemlig alle kirkegårds besøgende, der i gamle gravminder kan finde glæde, inspiration og viden om dansk kulturarv, formidlet fra generation til generation. Ser man registreringen af gravminder i dét lys, er udvælgelsen på provsti-niveau helt forfejlet. Et menneske går ikke ind i et provsti og det oplever ikke på provsti-niveau. Et menneske går på kirkegården, den konkrete kirkegård i et sogn. Udvalget af gravminder giver derfor alene mening på kirkegårds-niveau.

Vi er endvidere dybt forundret over den æstetik, som udvalget ligger til grund for sit forslag om muligheden for afregistrering af et gravminde. Det er problematisk, når man i rapporten s. 24 skriver, at et gravminde skal kunne afregistreres: "2) når et gravminde ikke længere skønnes at udgøre en pryde for den pågældende kirkegård..", og når man i Udkast til Vejledning om registrering af gravminder m.v. under afsnit 3 (s.44) skriver: "Selv om et gravminde som udgangspunkt opfylder ét eller flere af udvælgelseskriterierne, bør det overvejes om registrering bør finde sted, hvis gravmindet er i en sådan stand, at det adskiller sig væsentligt fra den tilstand gravmindet var i, da gravmindet blev placeret på kirkegården eller, at gravmindets kulturhistoriske værdi ikke længere er til stede. Det kan f.eks. være tilfældet, hvis en sten eller et gitter er stærkt eroderet, eller en inskription ikke længere kan tydes etc.". Genstande mister efter vores opfattelse ikke betydning, selvom det ældes og forfalder. Dertil kommer, at det jo faktisk forekommer, at der findes midler til restaurering af selv stærkt medtagne gravminder. Det er derfor magtpåliggende for os, at denne vejledningstekst ændres, så den i højere grad holder sig dette perspektiv for øje og har sans for forfaldets æstetik og ikke giver mulighed for at fjerne vigtig kulturarv fra vores kirkegårde. På flere kirkegårde finder vi f.eks. gamle liggester, hvor skriften er utydelig, deres bevarelse skal vi sikre.

At arbejdsgruppen ikke finder det nødvendigt at bevare gravminder med lokalhistoriske navne er efter vores mening lige så forfejlet som forslaget om at udhule værnet om tidstypiske gravminder. Vi mener, at udvalget undervurderer den levende interesse for den lokale historie, som findes overalt i landet, og som på kirkegårdene kommer til udtryk i bevarelsen af gravminder med lokale person- og stednavne. Forslaget om at lade det lokalhistoriske museum affotografere sådanne gravminder, inden man destruerer det, understreger udvalgets fokus på professionelles (historikere o.l.) frem for almindelige menneskers interesse for kirkegårdskulturen. Den professionelle kan muligvis have gavn af at kunne fremsøge et fotografi af et destrueret gravminde på det lokalhistoriske museum. Men den almindelige kirkegårdsbesøgende er blevet

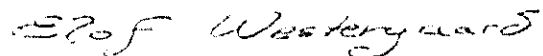
frarøvet den glæde, inspiration og aha-oplevelse, der kan ligge i at stå over for et gravminde, der sætter den lokale egn og historie i relief.

Arbejdsgruppens vurdering, at der ikke længere er "det samme behov" for at bevare gravsten med meget fyldige inskriptioner, fordi formidling af denne type oplysninger i dag sker via andre medier, er efter Foreningen for Kirkegårdskulturs mening grundlæggende fejlagtig. Det kan ikke fastholdes stærkt nok, at kirkegårdskulturens vigtigste genstand – gravmindet – har en egen værdi helt uafhængigt af, hvad andre kulturprodukter kan bidrage med. Folk går faktisk stadig tur på kirkegården, selvom internettet er opfundet. De standser stadig op og læser indskrifterne på stenene, selvom der er andre og måske fyldigere kilder til afdødes liv. Som sagt: det konkrete gravminde har værdi i sig selv, og det er denne egen værdi, loven skal værne om.

Hvad angår forslagene om digitalisering er vi naturligvis positive overfor brug af ny teknologi. Det er en væsentlig mulighed for at udbrede kendskabet til kirkegårdskulturen, men vi vil samtidig advare mod at man forbigår de konkrete genstandes betydning. Det er gravsten på den konkrete kirkegård, som stærkest manifesterer sammenhængen mellem det levede liv og livet nu og her.

Formand for Foreningen for Kirkegårdskultur

Provst Elob Westergaard

Vestre Alle 5

8600 Silkeborg

eve@km.dk

Eva Stilov

Fra: Paw Kingo Andersen
Sendt: 10. september 2013 14:38
Til: Kirkeministeriet
Emne: (DO)SV: Høring - rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen

Til Kirkeministeriet

Danmarks Provsteforening tilslutter sig rapportens anbefalinger og hilser det meget velkomment, at der lægges op til en mere økonomisk forsvarlig håndtering af den kulturalarv, som folkekirken bidrager med på kirkegårdsområdet.

Med venlig hilsen

Paw Kingo Andersen
Formand for Danmarks Provsteforening

*Folkekirkens hus
Frue Kirkestræde 14
5000 Odense C.
65 48 70 00*

Fra: Kirkeministeriet
Sendt: 2. juli 2013 10:51
Til: Alle biskopper; Landsforeningen af Menighedsråd; Paw Kingo Andersen; Den Danske Præsteforening; Danmarks Kordegneforening; Danmarks Kirketjenerforening; Danmarks Kirketjenerforening (5995); jmp@diakonhojskolen.dk; Dansk Kirkemusiker Forening; Dansk Kirkemusiker Forening (5990); Dansk Organist og Kantor Samfund; Foreningen af Danske Kirkegårdsledere; Foreningen af Sognemedhjælpere i Danmark; Forbundet af Kirke-og kirkegårdsansatte; 'post@organistforeningen.dk'; Lone Brønnum Djernis; Hanne Gram (3F); 'kum@kum.dk'; post@kulturstyrelsen.dk; 'kl@kl.dk'; 'peterchr@mail.dk'; Elof Westergaard; 'per.kristian.madsen@natmus.dk'; hanne@hannedahl.dk; sek@imh.dk; info@luthersk-netvaerk.dk; elm@elm.dk; d1m@d1m.dk
Emne: Høring - rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen

Vedlagt sendes høringsbrev, høringsliste samt rapport.

13/09/2013

Eva Stilov

13/09/2013

Ministeriet for Ligestilling og Kirke / 2. kontor

Torshavn 130 - 1013 RD 1112 - København Ø

Telefon: 33 93 33 33 - 33 93 33 33 - 33 93 33 33

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Ministeriet for ligestilling og kirke
Frederiksholms Kanal 21
1220 København K

København den 15. september 2013

Bemærkninger til rapport vedr. serviceeftersyn af gravminderegistreringsordning.

Indledning:

Det er med stor interesse Foreningen af Danske Kirkegårdsledere har læst rapport vedr. serviceeftersyn af gravminderegistreringsordning.

De danske kirkegårde bærer i dag præg af lovgivningen vedr. registrering af gravminder fra 1986. Gravminder, der tilhører kirkegården, kan være opstillet i et lapidarium, opbevaret i større eller mindre mængder langs kirkegårdsmure og gærder, opbevaret på gravsteder o.s.v. Det kan dog være svært at se, hvilke gravminder/gravsteder på kirkegården, der er omfattet af en egentlig registrering.

Det betyder, at der i dag er flere forskellige kategorier af gravminder og gravsteder på vore kirkegårde, hvor der ikke længere er tilknyttet en indehaver af gravstedsretten, men hvor kirkegården vedligeholder. Årsagen til de forskellige kategorier kan bl.a. skyldes, at der endnu ikke er foretaget en registrering i hele landet eller at menighedsråd/kirkegårdsmedarbejder, ud over den egentlige registrering, opbevarer gravminder, de finder værdifulde.

Bemærkninger:

FDK kan i hovedtrækkene støtte op om arbejdsgruppens anbefalinger i sammenfatningen afsnit 2. FDK ser dog gerne, at både menighedsråd og sagkyndig er til stede ved en udpegning af gravsteder til registrering, og at det er den samme sagkyndige person, der er med til at vurdere alle gravminder til registrering på samtlige kirkegårde i et provsti.

I forbindelse med ny lovgivning på området, vil det være væsentligt, at der visuelt på kirkegården, kan skelnes mellem de gravminder/gravsteder, der er registreret, og de gravminder/gravsteder som bevares af andre hensyn. Et fysisk symbol tilknyttet de gravminder, der er registreret som bevaringsværdige, vil visuelt kunne afhjælpe dette på kirkegården.

Da registreringen af gravminder på provstiets kirkegårde foretages ved et provstesyn, har provstens bygningssagkyndige et overblik over gravmindernes behov for istandsættelse over hele provstiet. Det vil derfor være naturligt, at vedligeholdelse af registrerede gravminder anbefales udført af den bygningssagkyndige, og at økonomien til vedligeholdelse af gravminder går gennem provstiudvalg.

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Det vil være hensigtsmæssigt, at der findes en landsdækkende database, hvor alle registrerede gravminder kan findes. Umiddelbart forekommer det lidt svært at forestille sig, at det skal ske i tilknytning til Kulturstyrelsens landsdækkende database "Fund og Fortidsminder", hvis ikke det bliver som en særlig webservice, der alene trækker bevaringsværdige gravminder ud.

Konklusion:

Problemstillingen med opbevaring af gravminder på de danske kirkegårde, hvor der ikke er tilknyttet en indehaver af gravstedsretten, vil ikke blive markant ændret af arbejdsgruppens anbefalinger.

Der vil naturligvis ske en reduktion i antal registrerede gravminder, men det betyder nødvendigvis ikke en reduktion i antal opbevarede gravminder. Opbevaringen af gravminder, uden en egentlig registrering, afspejler ofte erhverv, kultur, historie m.m. på egnen, som er særlig kendetegnet for området, og som har stor betydning for befolkningen tilknyttet den lokale kirkegård. Dette synspunkt skal ikke undervurderes, da det har stor betydning for menighedsrådenes ansvar for deres kirkegård.

Det forekommer ikke klart, hvad arbejdsgruppens egentlige formål med rapporten er, ud over det er et serviceeftersyn af den nuværende gravminderregistreringsordning. Er det en reduktion i antallet af registrerede gravminder, eller er det en reduktion i antallet af gravminder, der opbevares uden en egentlig registrering, eller er det begge dele, eller? De hensigtserklæringer, der er omtalt i bilag 3 i udkast til vejledningens punkt 18, vil blive tolket meget forskelligt og er ikke klare signaler til menighedsrådene.

Arbejdsgruppen gør selv opmærksom på problemstillingen i afsnit 5.1 sidste afsnit, hvor det nævnes, at det ville have været formålstjenstligt, hvis der tidligere havde været en vurdering af effekten af de gældende retningslinier. Nu står de danske kirkegårde med en ophobning af gravminder, som kan være ganske vanskeligt at reducere, selv om antallet af registreringer falder, og selv om der sker en afregistrering.

Gravminderne vil fortsat blive stående på kirkegårdene, for hvem opbevarer gravminder, der ikke skønnes at indgå i kirkegårdsanlægget på en god måde (jf. udkast til vejledning punkt 18).

Det som arbejdsgruppen nu har gjort helt tydeligt er, hvem der skal betale for vedligeholdelsen af registrerede gravminder. Netop derfor ønsker menighedsrådene også selv at afgøre, hvilke gravminder der skal opbevares på kirkegårdene.

FDK anbefaler at gravminder, der registreres som bevaringsværdige, markeres med et fysisk symbol på kirkegården ved gravmindet eller gravstedet.

Med venlig hilsen

Klaus Frederiksen
Formand for Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Ministeriet for Ligestilling og Kirke

Att. 2. kt.

Høringssvar vedr. rapport fra arbejdsgruppen vedr. serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen

Ministeriet har den 2. juli 2013 sendt rapporten fra arbejdsgruppen vedrørende gravminderegistrering i høring. Budgetfølgegruppen for fællesfonden har den 3. september behandlet rapporten og drøftet konsekvenserne af rapportens anbefalinger for fællesfondens økonomi, idet nedenstående ikke har været behandlet i arbejdsgruppen.

Fællesfonden har i dag hjemmel i økonomilovens § 11, stk. 2 punkt. 4, til at betale for de lokale museers udgifter til diæter og kørsel i forbindelse med besigtigelse af bevaringsværdige gravminder. Udgiften kan, jf. § 11, stk. 3, kræves refunderet hos de lokale kasser efter ministerens bestemmelse. Fællesfondens udgifter hertil har været af meget begrænset omfang de seneste år. Rapporten lægger op til, at museerne kun i meget begrænset omfang skal foretage fysiske besigtigelser i forbindelse med behandling af sager om registrering og evt. afregistrering. Budgetfølgegruppen vil følge området, men finder ikke for nuværende grund til at ændre fællesfondens betaling af udgifterne.

Fællesfonden afholder en årlig udgift på ca. 200.000 kr. til Nationalmuseets registrering af bevaringsværdige gravminder på de kommunale kirkegårde. Hjemlen til udgiften findes i økonomilovens § 11, hvoraf det fremgår, at man kan, men ikke skal afholde udgifter hertil.

Nationalmuseet er anmodet om en status og plan for færdiggørelsen af dette registreringsarbejde, der vil indgå i arbejdet med fællesfondens budget for 2014.

Budgetfølgegruppen skal endelig bemærke, at der ikke er nye fælles udgifter knyttet til arbejdsgruppens anbefalinger.

Med venlig hilsen

Biskop Kjeld Holm

Formand for budgetfølgegruppen

Frederiksholms Kanal 21
1220 København K
www.km.dk

Telefon 3392 3390
Telefax 3392 3913
e-post km@km.dk

Dokument nr.: 91701/13

Dette dokumentnr. bedes oplyst ved henvendelse til Ministeriet for Ligestilling og Kirke

Dato: 16. september 2013

NATIONALMUSEET

Ministeriet for Ligestilling og Kirke
Frederiksholmskanal 21
1220 København K

FORSKNINGS- &
FORMIDLINGSAFDELINGEN
Danmarks Middelalder og Renæssance

FREDERIKSHOLMS KANAL 12
1220 KØBENHAVN K
TLF 41206121
FAX 33 47 33 12
E-MAIL kirkekonsulenter@natmus.dk

DIREKTE TLF 41206127
E-MAIL hans.mikkelsen@natmus.dk

DATO 12. september 2013 J.NR. HMI 511/2013

Vedr. "Rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen"

Ministeriet for Ligestilling og Kirke har tilsendt Nationalmuseet materialet vedr. "Rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen"

Undertegnede har på Nationalmuseets vegne deltaget i arbejdsgruppen og Nationalmuseet har ingen kommentarer til rapporten

Med venlig hilsen

p. N. v.

Hans Mikkelsen

Udtalelsen er sendt til Ministeriet for Ligestilling og Kirke og cc til Københavns Stift.

Høringsvar om rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen

Center for Kirkegårde forvalter mere end 3000 bevaringsværdige gravminder på Københavns Kommunes fem kirkegårde. Vi finder det derfor relevant at afgive høringssvar, selvom vi ikke er blevet direkte inviteret hertil (rapporten er, så vidt vi er orienteret, sendt til høring hos KL, men herfra er vi ikke blevet kontaktet).

Vi har følgende kommentarer til rapporten vedrørende serviceeftersyn af gravmindeordningen:

Angående afsnit 5.1.2 - Forslag til udvælgelseskriterier:

Arbejdsgruppen foreslår følgende definition af gravminder:

"Ved 'gravminder' forstås foruden gravsten andre former for mindesmærker, f.eks. kors, søjler og skulpturer. Undertiden udgør en karakteristisk indhegning, f.eks. et gitter af smede- eller støbejern, sammen med det på gravstedet værende mindesmærke en helhed, der må anses for bevaringsværdig.

Gravmindet er altså i et sådant tilfælde såvel mindesmærket som indhegningen. Ligeledes kan en karakteristisk beplantning af træer eller buske have en sådan betydning for helheden, at den bør bevares som en del af gravmindet" (s. 19).

Center for Kirkegårdes kommentar:

Vi mener, at man i definitionen af gravminder bør holde sig for øje, at der kan være tilfælde, hvor smede- og støbejernsgitre kan være bevaringsværdige, selvom der ikke er nogen gravsten på gravstedet, eller gravstenen på pågældende gravsted ikke er bevaringsværdig.

Arbejdsgruppen skriver også, at man ikke vil registrere gravminder, alene fordi de er 100 år gamle (kriterium a) eller typiske for kirkegården (kriterium b), men at mindst ét andet kriterium også skal være opfyldt:

"Det kan indgå som et element i overvejelserne om henholdsvis at foreslå et gravminde til registrering, eller ved selve registreringen, at et gravminde er gammelt f.eks. over 100 år, men alder kan ikke være et kriterium i sig selv. På samme måde kan det indgå i overvejelserne, om et gravminde har været typisk for kirkegården i provstiet uden, at dette dog kan stå alene. Der skal således i begge tilfælde være mindst ét andet kriterium, der samtidig er opfyldt" (s. 19).

Center for Kirkegårde

Frederiksborgvej 125
2400 København NV

Telefon 82 33 46 00

E-mail
kirkegaarde@tmf.kk.dk

www.kk.dk/kirkegaarde

Center for Kirkegårdes kommentar:

Vi er enige i, at gravminder, der er mere end 100 år gamle, ikke pr. definition skal betragtes som bevaringsværdige. Men vi er ikke enige i afskaffelsen af kriterium b. Hvis der ikke bevares gravminder, alene fordi de er tidstypiske, vil en ikke uvæsentlig del af den danske kirkegårds kultur gå tabt. De tidstypiske gravminder er oftest menigmands gravsten, og inden for denne kategori er der en meget stor variation, som viser kirkegårds kulturens mangfoldighed.

Det var desuden en afgørende målsætning i forbindelse med den oprindelige vedtagelse af loven, at også menigmands gravminde skulle bevares. Dette kan man forvisse sig om ved at læse forhenværende kirkeminister Mette Madsens artikel "Historien om en lov" i et særtryk af "Kirkegårds kultur 1995" (vedlagt som **bilag A**), hvori det bl.a. hedder: "Og det faldt mig ind, at vi vel også kunne lovgive om beskyttelse af gamle gravsten. Ikke bare herremandens og provstens og kancellirådens – de sten havde jo i forvejen været så store og smukke og dyre, at de havde fået lov til at blive stående – men *menigmands minde*" (s. 3). Og videre: "Jeg nedsatte derfor et lille udvalg, der bestod af kirkegårds- og museumsfolk samt repræsentanter for provster og menighedsråd. Denne kompetente arbejdsgruppe fik til opgave at komme med forslag til regler om, hvordan man bedst kunne sikre, at *bevaringsværdige gravminder* – ikke mindst **MENIGMANDS MINDE** – blev bevaret for eftertiden" (s. 6).

Arbejdsgruppen skriver i samme afsnit, at man må skønne om, hvorvidt forvitrede/nedbrudte gravminder skal bevares:

"Selv om et gravminde som udgangspunkt opfylder ét eller flere af udvælgelseskriterierne, bør det overvejes om registrering bør finde sted, hvis gravmindet er i en sådan stand, at det adskiller sig væsentlig fra udgangspunktet (da gravmindet blev placeret på kirkegården) eller, at gravmindets kulturhistoriske værdi ikke længere er til stede. Det kan f. eks. være tilfældet, hvis en sten eller et gitter er stærkt eroderet, eller en inskription ikke længere kan tydes m.v." (s. 20)

Center for Kirkegårdes kommentar:

Selv om et monument er i en dårlig stand, kan det stadigvæk have kulturhistorisk værdi, idet det ofte vil være muligt at restaurere /istandsætte gravmindet. Et stærkt eroderet gitter bør genskabes, hvis der er tale om et unikt smedejernsgitter eller en af de ganske sjældne typer af støbejernsgitre. Der findes meget arkivalisk materiale vedr. gravsten og gitre, som bør undersøges nøje, således at det ikke kun beror på et skøn, om gravmindet skal bevares for eftertiden.

Arbejdsgruppen foreslår i samme afsnit, at kriterium d, der angår gravminder med lokalhistoriske navne, ophæves:

”Arbejdsgruppen foreslår, at kriteriet ophæves, da det er arbejdsgruppens vurdering, at kriteriets indhold efterhånden har mistet sin betydning i registreringsmæssig henseende. Dog mener arbejdsgruppen, at sådanne gravminder kan have lokalhistorisk interesse. Arbejdsgruppen peger derfor på, at menighedsrådet forinden et sådant gravminde kasseres, kan kontakte det lokalhistoriske arkiv og høre, om arkivet vil være interesseret i at affotografere og beskrive gravmindet” (s. 20).

Center for Kirkegårdes kommentar:

Det er svært at gennemskue, hvad der menes med den vurdering! Men under alle omstændigheder kan man med mindst lige så god ret argumentere for, at det netop er vigtigt at bevare monumenter med gamle sted- og slægtsnavne, som har været karakteristiske for en bestemt egn, hvis disse ikke længere eksisterer. Hvis disse gravminder forsvinder fra den lokale kirkegård, forsvinder byens historie. Som eksempel kan nævnes de gamle gårdnavne på Brønshøj Kirkegård, en gammel landsbykirkegård, som i år 1900 overgik til Københavns Kommune. På kirkegården er bevaret adskillige gravminder, hvor der i inskriptionen er nævnt navne på nogle af de tidligere store gårde, hvis navn i dag kun eksisterer som vejnavne - f.eks. Bøllegaard i Emdrup, som i dag har Bøllegaard Allé i København NV opkaldt efter sig. Det er derfor af stor kulturhistorisk værdi, at denne kobling mellem gården og vejnavnet bliver bevaret i gravmindet og ikke kun eksisterer som svært tilgængeligt materiale i form af museumsarkivalier.

Arbejdsgruppen foreslår samme sted, at udvælgelseskræterium e, der angår gravminder med særligt fyldige eller interessante inskriptioner, omformuleres:

”Det er arbejdsgruppens vurdering, at der ikke længere er det samme behov for at bevare gravsten med meget fyldige inskriptioner, der beskriver de vigtigste begivenheder i afdødes liv, samt eventuelle stillingsbetegnelser mv. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at formidling af denne type oplysninger i dag sker via andre medier. Den teknologiske udvikling har betydet, at andre medier f.eks. internettet vil være det vil være det primære sted til søgning af den slags oplysninger om afdøde personer” (s. 20).

Center for Kirkegårdes kommentar:

Hvilke oplysninger man kan finde via andre medier, bør aldrig være afgørende for, hvorvidt et gravminde bevares. Gravminder er kirkegårdskulturens vigtigste genstand, og denne genstand har en egen værdi uafhængigt af andre kulturbringelser. Gravmindeinskriftioner, hvori der indgår fx stillingsbetegnelser, som ikke længere eksisterer

sterer, er yderst bevaringsværdige. Gravminder med stillingsbetegnelser skal ikke bevares af hensyn til slægtsforskere, da de jo er bekendt med de elektroniske medier og arkivalier og kan finde oplysningerne her. Gravminder med særlige inskriptioner skal bevares synlige på kirkegården, så de besøgende ser indskifterne og de specielle betegnelser og genkalder fortidens mange forskellige erhverv, som er en del af vores fælles historie. Gravmindet bruges på den måde som det oprindeligt var tænkt med hele gravminderegistreringen: nemlig til glæde, inspiration og formidling af viden og dansk kulturarv fra generation til generation.

Som eksempel på, at gravmindet har denne funktion, vedlægges **bilag B** – en artikel fra Politiken 5. maj 2012, hvor forfatteren Amalie Smith i et interview bliver spurgt, hvilket ord hun "vil forære Politikens læsere, som de kan smage på og tænke over og bruge efter lyst og behov". Hun svarer: "Et underligt ord: numismatiker. Jeg vidste ikke selv, hvad det betød, men stødte på det på en gravsten nede på min lokale kirkegård for nyligt, og det lød flot, og så slog jeg det op".

Arbejdsgruppen skriver sammesteds, at udvælgelseskræterium f, der angår gravminder udført af anerkendte kunstnere, bør opblødes:
"Arbejdsgruppen foreslår, at kriteriet videreføres, men gøres blødere i formuleringen, således at det klart fremgår, at: "Gravminder udført af anerkendte kunstnere, eller som har særlig kunsthistorisk interesse kan anses for at være bevaringsværdige"" (s. 20)

Center for Kirkegårdes kommentar:

Gravminder udført af anerkendte kunstnere eller med kunsthistorisk interesse bør bevares, da de må betragtes som kunstværker på lige fod med kunstværker på kunstmuseer.

Arbejdsgruppen skriver i samme afsnit følgende om udvælgelsen af fortjenstfulde personer:

"Der kan være tale om en særlig bemærkelsesværdig indsats inden for kunst, videnskab, erhvervsliv, i offentlig tjeneste eller på anden måde. I forbindelse med vurderingen af, hvorvidt der er tale om en fortjenstfuld person kan der eventuelt søges vejledning i opslagsværker – eksempelvis Dansk Biografisk Leksikon. Herved gives en indikation af, hvorvidt det er almindeligt anerkendt, at der er tale om en person, der har ydet en bemærkelsesværdig indsats" (s. 21).

Center for Kirkegårdes kommentar:

I forbindelse med registreringen af de bevaringsværdige gravminder på Vestre Kirkegård i København blev også Den Store Danske Encyklopædi, Danmarks Nationalleksikon fra 1994-2006 og Dansk Kvinde-

biografisk Leksikon fra 2000-2001 benyttet som personalhistorisk opslagsværk, da Dansk Biografisk Leksikons seneste udgave er helt tilbage fra 1979-1984. Hvis man alene bruger dette opslagsværk som grundlag for registreringen, vil vor egen tids fortjenstfulde personer og i øvrigt mange historiske og nutidige fortjenstfulde kvinders gravminder falde ud.

Angående afsnit 7 - Vedligeholdelsespligt og omfang

Arbejdsgruppen foreslår under afsnit 7.1.2, at vedligeholdelsen af gravminder kan tage udgangspunkt i tre niveauer, herunder et niveau 1 med en høj vedligeholdelsesgrad, hvor "gravmindet søges bevaret så tæt på fuldstændig uændret tilstand som mulig i forhold til tilstanden på registreringstidspunktet" (s. 30).

Center for Kirkegårdes kommentar:

Vi betragter det som utilstrækkeligt og i øvrigt helt vilkårligt at gøre et gravmindes tilstand på *registreringstidspunktet* til målsætningen for den højeste grad af vedligeholdelse. På Assistens Kirkegård i København er adskillige gravminder ved hjælp af egne, særligt afsatte midler samt fondsstøtte restaureret med henblik på at genskabe gravminderne, som de så ud, *da de blev sat på kirkegården*, idet arkivalisk materiale har muliggjort en sådan restaurering. Hvis man helt afskriver denne type restaureringer, så forringer man kirkegårdenes kulturhistoriske værdi, idet sårbart materiale sat på kirkegården før registreringsåret så vil forsvinde. Den type materiale findes der meget af på Københavns Kommunes kirkegårde.

Angående afsnit 9 - Elektronisk registreringsdatabase og formidling af kulturarven

Center for Kirkegårde vil stærkt opfordre til, at man udformer et landsdækkende gravminderegistreringssystem i stedet for at benytte Kulturstyrelsens fortidsmindedatabase. Det er afgørende for os, at vi selv kan administrere alle data om vores bevaringsværdige gravminder¹, og så vidt vi kan vurdere giver 'Fund og Fortidsminder' os ikke mulighed herfor. Ergo vil hver enkelt kirkegårdsforvaltning, som ønsker fuld adgang til egne data, skulle udvikle/opretholde sit eget registreringssystem – hvilket forekommer at være en dårlig løsning.

¹ For det første skal kommunen gøre alle sine ikke-personfølsomme data tilgængelige. For det andet er det hensigtsmæssigt at have en information på det enkelte gravsted om det har registrerede gravminder, i det system der bruges til dagligt af sagsbehandlerne. For det tredje er det muligt, at der ønskes andre data (attributter) om et gravminde end det specificerede i databasen Fund og Fortidsminder, ifald der skal udvikles fx apps der understøtter en guidet tur på en kirkegård.

HVIS man insisterer på at anvende databasen Fund og Fortidsminder, vil vi opfordre til, at man tager højde for følgende:

Angående indsendelse af data om gravminder, der foreslås bevaret:
Ifald der skal indsendes elektroniske forslag (pt. specificeret som tekst og fotos i rapporten) til den sagkyndige fra Nationalmuseet, bedes der defineres et format der stemmer overens med den databaseregistrering af gravminder der allerede forefindes, naturligvis underlagt de nye registreringskriterier. Center for Kirkegårde har allerede registreret ca. 3000 gravminder på Vestre og Assistens Kirkegård. Kirkegårdene i Bispebjerg, Sundby og Brønshøj er endnu ikke registrerede, men det vurderes, at ca. 1000 gravminder vil være bevaringsværdige.

Angående lagring af data:

Hvis det er et ønske, at kommunen skal sende data til et 'silo'-system, så data om gravminder også registreres i databasen Fund og Fortidsminder, ville det være hensigtsmæssigt, at der allerede på indsendestidspunktet blev anvendt et format, der passer til den endelige registrering i databasen. Det kunne også tænkes, at den enkelte registrator ville finde det tidsbesparende med en elektronisk overførsel. Yderligere findes det hensigtsmæssigt, at der er enighed om de væsentligste attributter for et gravminder, så man kunne mindske fritekster og harmonisere data om gravminder. Sidst bør der specificeres en (elektronisk) procedure for evt. opdateringer og afregistreringer.

På Center for Kirkegårdes vegne

Bente Kilhof

Områdechef for Kunder og Kultur
Center for Kirkegårde
Teknik- og Miljøforvaltningen
Københavns Kommune

Historien om en lov

Særtryk af »Kirtegårdskultur 1995«,
udgivet af Foreningen for Kirtegårdskultur.

Min barndoms kirkegård ... jeg husker den bedst fra lyse sommeraftener, når jeg kom der med min mor for at passe gravene.

Vi cyklede dertil over de aftenstille marker med blomster fra haven i cykelkurven og den lille kirkegårdsrive på bagagebæreren. Uden for diget stillede vi cyklerne under det store kastanietræ og læssede af. Lågen skreg som sædvanligt på sine hængsler, og gruset knirkede med den særlige kirkegårdslyd, da vi ad smalle gange vandrede hen til de grave, der hørte os til: Familiegravstedet med bedstemor og oldeforældrene, og gravstedet med den tætte grønne efeu, hvor gamle faster lå mellem sin kæreste, den unge lærer, der så sørgeligt døde af tuberkulose, og sin ægtemand, farveren, som hun mange år efter blev gift med. Og mor klippede, lugede, skuffede og rev, og jeg bar ukrudtet bort og hentede vand i kræmmerhuse af grønmalet blik. Ind imellem snakkede mor hen over sten og hække med andre koner, der rundt omkring puslede på deres gravsteder, mens skyggerne blev lange og til sidst helt blegnede bort, og graveren kom for at ringe solen ned. Så samlede vi vort grej sammen, vaskede hænder ved pumpen og cyklede hjem til familien og aftenkaffen.

Engang imellem var far med. Så blev stenene skrubbet rene for alger, og mor malede bogstaverne op med sort cykellak. Også gitteret fik en omgang med stålborste og lak. Det var ikke et støbt sprinkelværk som mange af de andre, som jeg ellers syntes var så pæne. Vort var håndmedet og solidt. Men hvad hjalp det solide? En sommer forsvandt det sammen med de andre gitre. Menighedsrådet havde bestemt, at alle gitre på kirkegården skulle fjernes, da man mente, at folk i begravelsesfølger kunne rive deres tøj i stykker på dem! Og væk kom gitrene - snart var der ikke et eneste tilbage. I stedet var alle gravsteder, gamle såvel som ny, indhegnet af små tynde thujahække, der rødsvirpede og forpjuskede kæmpede for livet i den salte vestenvind.

Stenene på vort gravsted var store og grå. Men under min færden med ukrudt og vand valgte jeg mig yndlingssten, der var meget smukkere end vores. Sorte kors af jern med mønster som de fineste kniplinger, marmorsten med ranker af indhuggede roser og granitsten med duer eller medaljoner, hvor storvingede engle fløj af sted med sovende børn. Et sted var der en bedrøvet Kri-

stus med tornekrone, et andet sted var der en opslået bog, på hvis blade der stod: "Sov sødt, lille Petra".

Hver gang vi var på kirkegården, skulle jeg lige turen rundt til dem alle, og min sorg var stor, når en af "mine" sten somme tider var borte, og en blank ny sten med kridhvide bogstaver havde taget dens plads.

Og jeg husker forundringen over dyngen af gravsten i græsset uden for diget, og harmen, da min far forklarede, at de nu med engle og duer og farvelhænder skulle køres væk og slås itu.

Da jeg blev gift, kom jeg til at bo ret nær ved kirkegården, så det var nemt at passe familiegravene og bekvemt at lægge aftenens gåtur over kirkegården. Og hyggeligt at gå arm i arm med min sjællandske mand og fortælle om sognet og familien - skønt jeg tit fik fornyet harmen over de kasserede sten. Næsten alle jernkorsene var borte nu, det samme var mange af de små fine sten med engle og medaljoner. Og de fleste marmorduer var afløst af små klumpede gråspurve, som jeg forgæves prøvede at finde symbolikken i.

Nu var det efterhånden også en hemmelighed, hvad de havde brugt deres liv til, de folk der nu lå under mulde på sognets kirkegård. Ingen af stenene fortalte mere, at her lå en distriktsjordemoder, der havde taget imod mere end to generationer af børn i sognet, eller at her lå førstelæreren, der havde givet dem viden, bageren, hvis kager de havde spist, landposten, der havde besørget deres kærestebreve og regninger, og sognerådsformanden, der havde styret det hele.

En dag havde jeg også min mands grav at passe, og jeg blev politiker og kom i Folketinget - og var med til at lave love. Og det faldt mig ind, at vi vel også kunne lovgive om beskyttelse af gamle gravsten. Ikke bare herremandens og provstens og kancellirådens - de sten havde jo i forvejen været så store og smukke og dyre, at de havde fået lov til at blive stående - men *menigmands minde*: Jernkorsene og marmorpladerne, grottestenen, obeliskens og træet med de afhuggede grene, den knækkede søjle, medaljonerne og farvelhænderne. Alle de forskellige stilarter sten, både dem, der fortalte om skiftende tiders opfattelse af, hvad der var smukt, og dem, der fortalte historie, fortalte om veteraner og redningsfolk, tørvearbejdere og lægprædikanter, kogekoner og våge-

koncr - og ikke at forglemme de gravsteder, hvor en række af ensartede gravsten med fortvivlende tætte dødsdatoer berettede om tuberkulosens eller den spanske syges hærgen i en børneflokk.

For kirkebygningen selv, dens ydre og dens indre, kalkmalerier og stenrelieffer, døbefont, alter og prædikestol, lysestager og hellige kar har der i mange år været strenge lov- og cirkulæreregler om, hvordan det skulle beskyttes og tages vare på. Og gudskelov for det! Det samme gælder diger, låger og porte. Men for kirkegården, for alt det, der ligger imellem kirkens ydermur og digets inderside, har der så godt som ingen lovbeskyttelse været. Intet, der *påbød* bevaring af eller bare varksomhed med denne vigtige og vægtige del af vor kulturarv, ikke én eneste bestemmelse, der *forbød* at fjerne og destruere selv de mest bevaringsværdige gravminder. Kun en blød formulering i §26 stk. 4 kunne siges at tangere området, idet der om *provstesynets virksomhed* stod, at "synet skal påse, at sådanne ligsten eller mindesmærker, der enten kan tjene til kirkegårdens prydelse eller til at bevare mindet om fortjente mænd og kvinder, ikke fjernes fra kirkegården". Men faktisk er gravminder altid blevet betragtet som gravstedsejerens ejendom. Derfor er de stort set borte nu, den rigdom af sten og kors, der kunne fortælle os og vore efterkommere såvel kulturhistorie som lands- og lokalhistorie. Styk for styk er de forsvundet, mistet, gledet ud af kulturarven for evigt.

Noget måtte der gøres! Og i min optimisme gik jeg ud fra, at det måtte da alle være interesserede i at medvirke til, når de først var blevet gjort opmærksomme på, at her savnedes der i høj grad en lovgivning. Men ak, sådan var det ikke! Jeg udarbejdede et lille enkelt lovforslag, som blev omdelt til drøftelse i min partigruppe. Det gik ud på, at de mest bevaringsværdige gravminder skulle kunne fredes. Det samme skulle gælde gitre og - eventuelt - enkelte hele gravsteder. Men her havde jeg sandelig vovet mig for langt ud! Det tilkom ikke et liberalt parti at blande sig i folks gravsteder, sagde en af de gamle i gårde. Et par af de øvrige medlemmer støttede ham, ingen støttede mig. Forslaget var faldet som partiforslag. Men der var dog stadig den mulighed at fremsætte det som enkeltmandsforslag. I så fald tog man selv ansvaret - og kløene, hvis ingen støttede det i salen. Men selv det kunne der ikke være tale om! Og så var klokken

13, der blev ringet til eftermiddagsmøde i Tinget, og Venstrefolkene rejste sig og gik ned i salen. Kun jeg sad tilbage med vredens og sorgens tårer sviende bag øjenlågene. Da kom en af mine kolleger -en af dem, hvis ord havde vægt - tilbage for at hente noget, han havde glemmt. Da han så mig sidde der med mine stakkels kaserede gravsten, følte han nok, at han skulle trøste mig lidt, så han kom hen til mig og sagde: "Hvor så du sød ud, da du stod der og sloges for din kirkegårdslov". Jeg så op i hans kloge rare ansigt, og håbet begyndte at røre på sig. Men kun et kort sekund. Så tilføjede han: "Men jeg er enig med de andre!"

Nu var jeg i de år også medlem af Europarådets kulturudvalg samt dettes underudvalg "The Architectural Heritage". I denne forsamling kunne der naturligvis ikke lovgives, men der kunne vedtages rekommandationer på områder, som Europarådet fandt af betydning. Her vandt min idé om fredning af gravsten straks tilslutning. Mange af medlemmerne fra de forskellige lande kunne mistrøstigt berette om samme mangel på beskyttelse af egne kirkegårde. Og det blev vedtaget, at der i udvalget skulle udarbejdes en rapport, hvortil der i første omgang søgtes indsamlet situationsberetninger omkring kirkegårde og gravminder i hvert enkelt medlemsland. Dette viste sig at være et meget langsomt arbejde, og da det tilmed så også viste sig, at indstillingen til gravminder og begravelsespladser var dybt forskellig og til en vis grad afhængig af, hvilken kirke man tilhørte, ja, så endte initiativet i denne forsamling - længe efter at jeg havde forladt den - med en rapport, der nok var fyldig og interessant, men ikke lagde op til, at der skulle foretages videre.

Så gik der igen nogle år, og en sommerdag i 1984 sad jeg så pludselig i kirkeministerens stol. Det var midt i ferien, og der var god tid til sammen med embedsmændene at gennemgå lovprogrammet for det kommende år. Og noget af det første, der blev lagt på mit bord, var netop "Forslag til lov om Folkekirkens kirker og kirkegårde", populært kaldet "Vedligeholdelsesloven". Den havde været genstand for et grundigt udvalgsarbejde, og der var lagt op til en modernisering, der indebar både forenklinger og fornyelse. Dog - hvad gravminderne angik, var der kun den samme, ikke særlig konsekvente for-

skrift om provstesynets virksomhed. Og der var ikke fra det lovforberedende udvalgs side lagt op til, at der skulle ændres noget som helst ved dét. Men jeg fik hurtigt overbevist mine medarbejdere om, at der virkelig burde gøres noget, og at lejligheden var der nu!

Jeg nedsatte derfor et lille udvalg, der bestod af kirkegårds- og museumsfolk samt repræsentanter for provster og menighedsråd. Denne kompetente arbejdsgruppe fik til opgave at komme med forslag til regler om, hvordan man bedst kunne sikre, at *bevaringsværdige gravminder* - ikke mindst MENIGMANDS MINDE - blev bevaret for eftertiden.

Allerede næste forår lå udvalgets beretning på mit bord sammen med et forslag om en landsdækkende registrering - og dermed bevaring - af "gravminder, der bevarer mindet om fortjenstfulde mænd og kvinder, eller som i øvrigt af kunstneriske, kulturhistoriske eller andre grunde må anses for særligt bevaringsværdige". Dette lille enkle forslag blev med et par følgeparagraffer indarbejdet i det samlede forslag til "Lov om Folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde", som Folketinget behandlede den følgende vinter. Og den 22. maj 1986 blev forslaget vedtaget med tilslutning fra alle partier -også Venstre.

I forbindelse med lovens ikrafttræden den 1. juli 1986 blev der udsendt en vejledning, hvori der gøres udførligt rede for de forskellige kriterier, der gør et gravminde værdigt til registrering, såsom alder, kunstnerisk eller tidstypisk udførelse, inskriptioner, symboler og lokalt særpræg, samt det traditionelle begreb "fortjenstfulde mænd og kvinder". Hertil kan der eventuelt, hvor et samspil taler for det, føjes bevaring af gitter og beplantning.

Registreringen foretages for de sognedrevne kirkegårdes vedkommende af lokale museumsfolk plus provstesynet, mens Nationalmuseet i samarbejde med kirkegårdsbestyrelsen tager sig af de kommunalt drevne kirkegårde.

Ifølge loven må et registreret gravminde ikke fjernes fra kirkegården, når et gravsted sløjfes. Og jeg har - ikke helt uventet - mødt en vis ængstelse for den bekostning, det vil være for menighedsrådene, hvis særligt bevaringsværdige sten skal restaureres. Men så er det jo rart at kunne trøste med, at der er økonomisk hjælp at få i Kirkeministeriet, idet økonomilovens paragraf om tilskud til kirkerestaureringer samtidig blev udvidet dels

med penge og dels til også at gælde restaurering af gravsten.

Det er klart, at det vil tage sin tid, inden alle Danmarks kirkegårde er gennemgået og de bevaringsværdige gravminder peget ud og registreret. Efter en lidt ujævn start skrider arbejdet nu fint frem, og man regner i Kirkeministeriet med et tidsforløb på ca. 15 år i alt, hvilket er noget længere end vi i vor optimisme først havde håbet på. Vi må nok også se i øjnene, at der inden da vil smutte sten, der burde have været bevaret, skønt der i både bekendtgørelse og vejledning udtrykkeligt står, at "indtil den første registrering af gravminder har fundet sted, må gravmindet kun fjernes af menighedsrådet (kirkegårdsbestyrelsen) efter en nøje vurdering af, om der er tale om et gravminde, der er bevaringsværdigt ud fra de kriterier, der er nævnt i vejledningen. I tvivlstilfælde bør gravmindet ikke fjernes fra kirkegården".

Der er med vilje ikke i ministeriets vejledning fastsat nogen regel for, hvad man skal gøre med de registrerede sten, for ikke to kirkegårde er ens, og der skal være albuerum for individuelle løsninger. Men der er i vejledningen peget på flere muligheder, hvis gravmindet ikke - hvad der jo altid vil være den fornemste løsning - kan blive stående over støvet af det menneske, den fortæller om.

Ord fra

Amalie Smith

Hver torsdag fortæller en forfatter om sit forhold til ord - de bedste og de værste. Dagens forfatter er Amalie Smith.

Amalie Smith er aktuell med tekstsamlingen 'I civil'.
Foto: Lærke Posselt

MALENE RAVN

Giv et eksempel på et smukt ord.

«Et ord er sjældent smukt eller grimt, når det står for sig selv, det er forbindelser imellem ord, der kan være det, tænker jeg, eller de lyde og billeder, som ordet trækker med sig. 'Sorg' er et flot ord: så tæt på sår og søv og år og skov med en lyd af noget, der drypper. Og den måde, det synker under linjen mod slutningen. Eller hvad med ordet 'ord' - som kortsletter tegn og betegner og åbner en spejlskakt, hvis man kigger på det længe nok».

Giv et eksempel på et grimt ord.

«Der er ord, som er svære at bruge, ikke fordi de er grimme, men fordi de er slidte, det kunne være ord som 'kræft' eller 'kemo' eller 'kæreste' - det er ord, der har så meget betydning knyttet til sig, at jeg næsten ikke kan læse dem, eller jeg læser dem for hurtigt og ved alt for godt, hvad de betyder. Jeg bliver ofte skeptisk, når ord på den måde bliver joviale».

Hvordan har du det med ord, hvad er dit forhold til dem?

«Jeg skriver ikke sikkert og i første hug - størstedelen af mit skrivarbejde går ud på at læse og omformulere og slette og omstrukturere, og en aften går hurtigt med tunnelsyn og tre hujers prosa. Det er besværligt, men det er også der, den største glæde ligger, og hvis jeg er tålmodig nok, er der en stor hjælp at hente i sproget. Det er i sætningernes mikroorganisering, at teksterne skrives, det er ligesom at bygge noget op indefra, og jeg er nødt til at lytte intenst til det specifikke i materialet. Med lytten mener jeg ikke (kun) auditiv lytten - høresansen kan bruges som analogi, fordi den er mindre retningsbestemt end blikket og uden lukkemekanisme. Når man lytter til et materiale, omgiver man sig med det, man kan ikke overskue det, det er til alle sider, man stiller sig midt i det».

«Hvilket ord vil du forære Politikens læsere, som de kan smage på og tænke over og bruge efter lyst og behov? Et underligt ord: numismatiker. Jeg vidste ikke selv, hvad det betød, men stødte på det på en gravsten nede på min lokale kirkegård for nylig, og det lød flot, og så slog jeg det op».

boeger@politikens.dk

Ministeriet for Ligestilling og Kirke
Frederiksholms Kanal 21
1220 København K
Att.: Eva Stilov

Kulturstyrelsen

H. C. Andersens Boulevard 2
1553 København V

Telefon 3373 3373
Telefax 3391 7741

post@kulturstyrelsen.dk
www.kulturstyrelsen.dk

9. september 2013

Høringsvar fra Kulturministeriet vedrørende Rapport fra arbejdsgruppen vedrørende serviceeftersyn af gravminderegistreringsordningen

Kulturministeriet har med interesse gennemlæst ovennævnte rapport. Kulturstyrelsen skal på vegne af Kulturministeriet afgive følgende kommentarer.

I rapporten anbefales det, at registrerede gravminder indføres i Kulturstyrelsens database Fund og Fortidsminder. Vi har vurderet at området egner sig til registrering i denne database. Samtidig er det vores vurdering, at der bør indgås en aftale mellem en institution, der kan repræsentere gravmindeområdet, og Kulturstyrelsen mhp. implementering og vedligeholdelse af gravminderegistret.

Vi skal endvidere bemærke, at gravminder tillige kan være omfattet af andre regelsæt, hvis de udgør fredede fortidsminder eller hvis de indgår i museums-samlinger.

Jan B. Jans
Konsulent

Kulturstyrelsen
Dir. tlf. +45 33 74 45 14
E-mail: jbj@kulturstyrelsen.dk